

Umsögn til Umhverfisstofnunar vegna beiðni Landsvirkjunar um undanþágu frá 18. gr. laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála vegna fyrirhugaðra framkvæmda við Hvammsvirkjun og áform Umhverfisstofnunar að veita umbeðna undanþágu.

Landvernd telur að Umhverfisstofnun hafi ekki sýnt fram á nauðsyn þess að veita Landsvirkjun umbeðna undanþágu frá lögum um stjórn vatnamála. Ekki hafi verið sýnt fram á að þau þrjú skilyrði sem tilgreind eru í 18. gr. laganna og þurfa að vera fyrir hendi, til að veita slíka undanþágu, séu uppfyllt. Fyrst og fremst hafi ekki verið sýnt fram á að framkvæmdirnar varði almannaheill eða ávinning fyrir heilsu og öryggi fólks eða sjálfbæra þróun. Ekki hafi verið sýnt fram á að gripið verði til allra raunhæfra ráðstafana til að draga úr skaðlegum áhrifum. Og ekki hafi verið sýnt fram á að tilgangi framkvæmdanna verði ekki náð með umhverfissvænni leiðum.

Samkvæmt 18. grein laga um stjórn vatnamála nr. 36/2011 er hægt að leyfa að ástand vatnshlots rýrni um einn gæðaflokk, úr mjög góðu ástandi í gott ástand ef tilgangur framkvæmdanna vegur þyngra vegna almannaheilla.

Eigi að leggja framkvæmdina fram á þeim forsendum að tilgangur verkefnisins vegi meira vegna almannaheilla og/eða ávinnings fyrir heilsu og öryggi mannað eða fyrir sjálfbæra þróun þarf að gera skýra grein fyrir því í hverju ávinningurinn felst, hvaða framkvæmdir séu nauðsynlegar fyrir almannaheill og skýra í hvaða verkefni orkuna eigi að nota. Þetta er sérstaklega mikilvægt í ljósi þess að samkvæmt nýjustu gögnum á vef [Umhverfisstofnunar](#) og [NIR skýrslu Íslands](#) þar að lútandi hefur Ísland ekki náð þeim árangri sem stefnt var að er varðar losun gróðurhúsalofttegunda. Eigi að nota orkuna til að auka framkvæmdir er nauðsynlegt að gera grein fyrir áhrifum slíkrar framkvæmdar með heildstæðum hætti.

Eins og fram kemur í leiðbeiningar skjali Evrópusambandsins nr. 36 ([CIS No. 36 Exemptions to the Environmental Objectives according to Article 4\(7\)](#)) gangast vatnsaflsvirkjanir ekki sjálfkrafa undir að vera hluti þeirra verkefna sem falla undir almannaheill. Í því skjali er að því best verður séð miðuð við hag almennings í hverju landi fyrir sig.

Samkvæmt lögum er ekki hægt að rýra ástand vatnshlotsins umfram það að lækka úr mjög góðu ástand vatnshlots í gott ástand vatnshlots. Undir það fellur ekki að breyta vatnshloti þannig að verði mikið breytt vatnshlot (e: heavily modified water body, HMWB) sem þó er stefnt að samkvæmt áætlunum er varðar Hvammsvirkjun. Uppistöðulón eru vatnshlot sem er breytt úr straumvatni í stöðuvatnshlot. Samkvæmt verklagi vatnatilskipunar Evrópusambandsins flokkast uppistöðulón sem mikið breytt vatnshlot þar sem það skiptir um flokk. Mikið breytt vatnshlot eru metin til [vistmegins](#) en ekki [vistfræðilegs ástands](#) og ná slík vatnshlot því aldrei góðu vistfræðilegu ástandi. Ekki er því leyfi til þess að breyta vatnshloti með þessum hætti samkvæmt lögum

Eins og fram kemur í bréfi Umhverfisstofnunar frá [21. desember 2023](#) var Þjórsá 1 (103-663-R), neðsta vatnshlot Þjórsár sem nær frá Búrfelli (ármót Fossár) og niður að sjó skilgreint í góðu ástandi (sjá vatnavefsja.vedur.is). Nýverið var ástandi Þjórsár 1 breytt úr góðu ástandi í mjög gott ástand með skýrslunni [Aðferðir við mat á mjög góðu vatnsformfræðilegu ástandi straum og stöðuvatna](#) sem lögð var fram til umhverfisstofnunar þann 18. desember 2023. Það hlýtur að teljast sérstakt að vatnshlot með fjölda virkjana og uppistöðulóna á vatnasviði sínu teljist í mjög góðu vatnsformfræðilegu ástandi en mjög gott vatnsformfræðilegt ástand en samkvæmt viðauka 2 í reglugerð 535 er mjög gott vatnsformfræðilegt ástand skilgreint þegar *vatnsmagn og straumpungi og tengsl sem af því hljóttast við grunnvatn endurspeglar algjörlega eða nánast það sem vænta mætti við óraskaðar aðstæður.*

Fram kemur í þessari nýjustu skýrslu að aðferðafræði hefur verið breytt frá fyrri tillögum þar sem vægi svifaursbreytinga hefur verið lækkað.

Landvernd telur að það væri óeðlilegt fyrir Umhverfisstofnun að veita undanþágu samkvæmt ofangreindum skilyrðum, þar sem framkvæmdaaðili hefur ekki sýnt fram á að þau verði uppfyllt. Meðan forgangsröðun á nýtingu orku úr Hvammsvirkjun liggur ekki fyrir, er með öllu ósannað hvernig virkjun þessi varðar almannahagsmuni, öðruvísi en á neikvæðan hátt. Ekkert er fast í hendi né hefur verið gefið upp um bein áhrif virkjunarinnar á loftslagsmarkmið, samdrátt í losun, né hvernig orkan skuli nýtt til að tryggja orkuöryggi almennings og smærri fyrirtækja í landinu.

Fyrir liggur að neikvæð áhrif af völdum Hvammsvirkjunar varða almannahagsmuni, náttúru og innviði í tveimur byggðarlögum. Þar eru verulegir hagsmunir undir, svo sem heill laxastofn, ástand vatnsveitna, ástand hafsvæða og þorsks með suðurströndinni, sokkin gróðursvæði, friðuð eyja í Þjórsá, menningarlandslag og anddyri Þjórsárdals einnar helstu náttúruperlu Suðurlands sem fer forgörðum með Hagalóni.

Landvernd leggst því alfarið gegn undanþágu frá vatnalögum til að greiða fyrir framkvæmdum við Hvammsvirkjun.

*Með vinsemd og virðingu
f.h. stjórnar Landverndar*

Þorgerður María Þorbjarnardóttir